

10. Пашко Л. А. Людські ресурси у сфері державного управління : теоретико-методологічні засади оцінювання : Монографія. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 236 с.

11. Пушкарева Г. В. Политический менеджмент. – М, 2004. – 274 с.

12. Разнодежина Э. Н. Человеческие ресурсы: их роль и значение / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uecs.ru/uecs-25-252010/item/308-2011-03-25-09-52-07>. – Назва з екрану.

13. Сморунов Л. В. Политический менеджмент: теория, методология, практика. – СПб., 1999. – 316 с.

14. Тишин П. Я. Человеческие ресурсы как объект управления на промышленном предприятии / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lib.csu.ru/vch/088/020.pdf. – Назва з екрану.

15. Vallemont S. Gestion des ressources humaines dans l'administration. Rapport officiel. – Paris: La Documentation Francaise, 1999. – 116 p.

думку Ю. Сурміна, наукова комунікація включає наукову інформацію, форми комунікації й норми комунікації [20, с. 15]. О. Огурцов вважає, що наука як система має комунікативну складову, що містить у собі як форми самоорганізації та міжособистісного спілкування, так і форми інституціональної організації та опосередкованого спілкування [12; 13]. Вчений наголошує, що «сьогодні все більш очевидним є те, що однією з вирішальних характеристик науки є її комунікативна природа. Ні хід, ні результати, ні суб'єкти пізнання не можуть бути відірвані від тієї ситуації спілкування, у якій відбувається наукове дослідження. Кожний елемент пізнавального акту та його зміст пронизаний, висвітлений контекстом комунікативної взаємодії. Пізнавальний акт зумовлений контекстом спілкування, де кожен учасник комунікації взаємоорієнтований на спілкування» [13]. Аналіз розвитку засобів наукової комунікації в науці державного управління передбачає розгляд та узагальнення різних підходів до трактування таких понять, як: «наукова комунікація», «наукова комунікація в науці державного управління», «засоби наукової комунікації» тощо.

✦ Аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел дає підстави констатувати появу наукових праць, які вивчають проблему наукової комунікації на різних рівнях соціального буття. Водночас, проблеми комунікативної науки у сфері державного управління як предмет наукового аналізу потребують поглибленого вивчення, уточнення та подальшого розвитку понять наукової комунікації та її засобів у науці державного управління.

✦ Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення поняття «наукова комунікація» у межах філософського, соціологічного та інформаційного підходів та виділити основні критерії аналізу сучасної наукової комунікації та її засобів у сфері державного управління.

✦ Аналіз поняття «наукова комунікація» пов'язаний з тлумаченням сутності поняття «комунікація». На сьогодні існує багато різних трактувань цього поняття. Так, у словнику іншомовних слів «комунікація» («communicatio» – повідомлення) перекладається як зв'язок, повідомлення [18, с. 543]. Філософським енциклопедичним словником «комунікація» (від лат. communicatio – «повідомлення», «передача») трактується як спілкування, обмін думками, відомостями, ідеями тощо. Водночас, під поняттям «комунікація» розуміють «процеси соціальної взаємодії, які взяті в їх знаковому аспекті, тобто передача того чи іншого змісту між окремими особами, всередині групи чи організації, у рамках суспільства в цілому за допомогою знаків, зафіксованих на матеріальних носіях» [23, с. 269]. Технічний аспект поняття «комунікація» охоплює засоби зв'язку як телефон, телеграф, телефакс, телебачення, комп'ютерні телекомунікації тощо. У педагогічному словнику вищезгадане поняття визначається як «спілкування, передавання інформації від людини до людини – специфічна форма взаємодії людей у процесі пізнавально-трудова діяльності за допомогою мови чи інших знакових систем» [14, с. 259]. Додамо, що у комунікативному процесі відбувається збереження та передача знань майбутнім поколінням, трансляція наукового і культурного досвіду, що робить його науковим, комунікативним та управлінським явищем одночасно. Узагальнюючи дефініції означеного поняття, під комунікацією розуміють інформаційний обмін у суспільстві (процес передачі, поширення та повідомлення будь-якого досвіду, обмін або циркуляція ідей між людьми), який відбувається усно, письмово або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо).

УДК 351:001.9

Лариса Литвинова

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА НАУКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проаналізовано поняття наукової комунікації, розглянуто етимологію поняття у межах філософського, соціологічного та інформаційного підходів. Обґрунтовано важливість аналізу наукової комунікації у сфері державного управління та виділені критерії аналізу засобів наукової комунікації.

Ключові слова: наукова комунікація, засоби наукової комунікації, наукова комунікація у сфері державного управління, критерії аналізу засобів наукової комунікації.

Постановка проблеми

✦ Будь-яка наука має свої цілі, предмет та об'єкт дослідження, комплекс своїх методів дослідження, оперує власним понятійним апаратом, вона також є соціальним інститутом, у якому відбувається створення, отримання, накопичення, передача наукової та науково-педагогічної інформації. Логічно пов'язаним і органічним продовженням будь-якої науки є наукова комунікація, яка є основним механізмом функціонування й розвитку науки, одним з найважливіших механізмів її зв'язку із суспільством та необхідною умовою формування й розвитку особистості вченого. Саме тому важливою особливістю, що характеризує розвиток наукової думки як підґрунтя, джерела науки, є наявність розвинутої системи наукової комунікації [6; 17]. Розвиток науки, дослідження в суміжних галузях, міжнародну співпрацю науковців, педагогічне співробітництво неможливо собі уявити без наукового інформаційного обміну, який відбувається за допомогою різних засобів наукової комунікації.

✦ Наукова комунікація є важливою складовою будь-якої науки, розвитком засобів цієї комунікації. На

Аналіз останніх досліджень і публікацій

© Литвинова Л.В., 2012.

Визначення змісту поняття «наукова комунікація» залежить від підходу до розуміння наукової комунікації. Зупинимося на аналізі наукових праць, у яких розкрито філософський, соціологічний та інформаційний підхід до розуміння наукової комунікації.

З позиції філософії наукова комунікація – соціальний процес, який відображає суспільну структуру й виконує в ній об'єднуювальну функцію. Вона являє собою функціональну підсистему в рамках системи руху наукової інформації для отримання нового знання, співтворство, передача одержаної інформації іншим спеціалістам, популяризація, практичне використання знань [22, с. 418–420; 23, с. 269].

У межах соціологічного підходу наукова комунікація розглядається як сукупність видів професійного спілкування, як форма взаємодії між членами наукового співтовариства, яка надає їм можливість досягати своїх професійних цілей та забезпечує розвиток науки [7; 8; 9; 10]. Науковці зазначають, що функції, які виконує наукова комунікація, не дозволяють її ототожнювати лише з особистісним спілкуванням. Так, наприклад, О. Мирська зауважувала, що «під системою наукових комунікацій слід розуміти сукупність усіх публікацій, можливостей, випадків, інституціональних угод, домовленостей та звичаїв, які прямо чи опосередковано впливають на передачу наукових повідомлень між ученими» [7, с. 104]. Наукова комунікація визначається Б. Старостіним як «творча взаємодія вчених у процесі їх роботи, професійне спілкування вчених». Тобто, наукова комунікація з позиції соціологічного підходу розуміється як пізнавальні та соціальні відносини, які відбуваються всередині наукового співтовариства для створення та використання наукового знання, обміну науковою інформацією, надання колективної оцінки наукової праці [19, с. 151].

У межах інформаційного підходу наукова комунікація розуміється як процес обміну науковою інформацією за допомогою різних технічних засобів. Цей підхід було висвітлено О. Михайловим, О. Чорним, Р. Гіляревським [11]. Наукову комунікацію вони розглядають як цілісний інформаційний об'єкт і розуміють її як «сукупність процесів представлення, передачі та одержання наукової інформації в людському суспільстві, яка складає основний механізм існування та розвитку науки» [11, с. 45]. Основними процесами наукової комунікації вони називають: «відвідування вченими та спеціалістами лабораторій своїх колег, виставок; усні виступи вчених та спеціалістів; обмін листами, препринтами та відбитками публікацій; підготовку результатів досліджень до друку (лист до редактора журналу, повідомлення, рукопис для депонування, стаття в журналі, звіт, доповідь, огляд, монографія, підручник тощо); редакційно-видавничі та поліграфічні процеси; процеси розповсюдження наукових публікацій; бібліотечно-бібліографічна діяльність та архівна справа; науково-інформаційна діяльність» [11, с. 45–46]. Г. Шемаєва вважає, що «наукова комунікація – це основний інструмент стратегії та практичної реалізації наукових розроблень; це складна багаторівнева система: комунікація як передача наукової інформації шляхом публікацій; комунікація як вплив наукових шкіл і об'єднань на розвиток суспільства; комунікація як професійна взаємодія науковців; комунікація як засіб обміну інформацією; використання законодавчої бази як основа розвитку наукових комунікацій. Комунікативні процеси сприяють підвищенню рівня наукових досліджень, ефективності впровадження результатів науково-дослідних робіт у практику» [25, с. 16].

Сучасне розуміння наукової комунікації у межах різних наукових підходів дає можливість нам під науковою

комунікацією розуміти професійно спрямований інформаційний обмін у науковому та науково-педагогічному співтоваристві, що відбувається за допомогою різних засобів передачі та отримання цієї інформації. Наукова комунікація в науці державного управління являє собою цілісний процес, який підпорядкований меті забезпечення потреб всіх суб'єктів комунікації науковою та науково-педагогічною інформацією, створення для них можливостей її поширення. Важливою складовою процесу наукової комунікації є мета комунікації – донести результати науково-дослідної роботи до членів науково-педагогічного співтовариства, оприлюднити погляди щодо вирішення тих чи інших проблемних питань, які існують у науковій галузі державного управління. Мета комунікації зумовлює характер процесу наукової комунікації. Чітке усвідомлення мети визначає підбір цільової аудиторії, адекватних меті засобів та інших компонентів комунікації [23].

Комунікативний процес можна назвати ефективним, коли в науковому співтоваристві вчених та практиків є накопичена певна науково-педагогічна інформація, яка повинна стати предметом обговорення в науково-педагогічному співтоваристві. За словами А. Урсула, «наукова діяльність потребує обміну інформацією між учасниками цієї діяльності. Інформаційний обмін виступає як необхідна умова існування суб'єкта пізнання, подальшого приросту наукового знання» [21, с. 107]. Таким чином, науково-педагогічна інформація є важливою ланкою процесу наукової комунікації в науці державного управління. Під науково-педагогічною інформацією розуміють систему відомостей про об'єкти та явища, які використовуються для організації та управління навчально-виховним процесом, освітою та поширюються за допомогою спеціальних видань і технічних засобів [15, с. 205]. Нові засоби наукової комунікації з'являються тоді, коли виникає потреба наукового співтовариства в більш оперативному обміні науковою інформацією та коли є відповідні технічні можливості для реалізації цього обміну.

Аналіз наукової літератури з проблем наукової комунікації показав, що науковці, предметом дослідження яких були процеси наукової комунікації, особливу увагу приділяли засобам її передачі, які дозволяють науковцям ефективно добиватися певних цілей у своїй науковій діяльності, допомагають їм здійснювати обмін науковою та науково-педагогічною інформацією, поширювати та популяризувати власні наукові та науково-педагогічні знання. До засобів відносили різні форми обміну наукової інформації (письмові, усні, візуальні), видання наукової літератури та різні технічні засоби зв'язку та поширення інформації. Так, наприклад, С. Кулешов наголошував, «що для конкретизації сутності наукової комунікації необхідна диференціація всіх аспектів, пов'язаних з її існуванням» [5, с. 44]. Зокрема, автором виділено такі форми організації та засоби наукової комунікації:

- документальні джерела наукової інформації (наукова періодика, монографії, збірники наукових праць, матеріали конференцій, рукописи, відбитки, препринти, наукова, науково-технічна та інформаційна документація, приватне листування тощо);
- безпосереднє спілкування між ученими (усні доповіді, бесіди, виступи на наукових нарадах: конференціях, симпозиумах, семінарах тощо);
- електронні засоби передачі та отримання наукової інформації (електронна пошта, веб-форуми, чати, електронні журнали, телеконференції, веб-сайти наукових установ тощо);

- зразки нового обладнання, технології як об'єкти для ознайомлення при відвідуванні спеціалістами виставок, підприємств, дослідних установ [5].

Отже, синтез вищерозглянутих дефініцій надав нам можливість під засобами наукової комунікації в науці, в тому числі науці державного управління, розуміти сукупність доступних ресурсів (різні форми, способи, методи та технічні засоби), які дозволяють членам науково-педагогічного співтовариства ефективно здійснювати обмін та поширення наукової та науково-педагогічної інформації та управління інформаційними потоками або знаннями. Можна впевнено стверджувати, що засоби наукової комунікації органічно включені в життєдіяльність наукового та науково-педагогічного співтовариства, ефективно функціонують щодо забезпечення комунікативного процесу в науці державного управління. Наукові праці У. Гарвея [2], О. Михайлова, О. Чорного, Р. Гіляревського [11; 24] дозволяють узагальнити певні властивості засобів комунікації у дослідженнях і працях науки державного управління:

- корпоративність (в межах цієї системи генерується, обробляється, поширюється, використовується інформація й підтримуються зворотні зв'язки, тобто, засоби наукової комунікації створюються та використовуються вченими для виробництва інформації «для внутрішніх потреб») [2, с. 69];
- інтегральність та компенсаторність (органічна єдність усіх засобів наукової комунікації, тобто якщо в системі зникне хоча б один засіб, система не повинна зруйнуватися, вона починає регенерувати зниклу частину, перекладаючи функції останньої на іншу частину);
- відмежованість від «ненаукових каналів» та консервативність (це пояснюється тим, що науковці діляться своїми доробками, в основному, в наукових журналах (друкованих та електронних), збірниках наукових праць тощо, редакції наукових журналів не приймають статей, якщо вони були вже опубліковані в інших виданнях. Ці властивості зумовлені тим, що, за словами У. Гарвея, «існуючі засоби наукової комунікації були вироблені науковим співтовариством з певною метою: сприяти прогресу науки та захищати пріоритет ученого на зроблений ним внесок у цей прогрес» [2, с. 68];
- ієрархічність (цю властивість можна пояснити тим, що будь-яка сукупність періодичних видань у будь-якій галузі в процесі свого функціонування, через деякий проміжок часу «самоорганізується» навколо найбільш впливових профільних журналів, за яким розташовуються більша кількість менш впливових, таким чином створюється певна ієрархія);
- цілісність системи (засоби наукової комунікації динамічно взаємозв'язані одне з одним, і зміна в одній із ланок може серйозно впливати на діяльність інших). Цілісність забезпечується завдяки процесам обміну інформації, яка приводить її у стан рухомої рівноваги [2, с. 68–69].

Друга половина ХХ століття та початок ХХІ століття знаменуються стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (електронних засобів комунікації), який привів до появи нових форм представлення та засобів передачі наукової інформації [3; 4]. Нові інформаційно-комунікативні технології забезпечили зовсім новий рівень науково-інформаційного обміну. Поява мережі Інтернет та використання науковцями всіх її можливостей для збереження, поширення, обміну наукової

інформації сприяла лібералізації науки, яка, з ієрархічно організованої й національно орієнтованої, дедалі більше стає інтернаціональною. Таким чином, відбувається зміна інфраструктури наукових комунікацій, виникають нові моделі наукової взаємодії. Нові засоби наукової комунікації збільшують потенційну можливість розширення професійних контактів, впливають на розвиток самого характеру наукової діяльності, створюють нові форми соціалізації науковців [1].

Спираючись на доробки сучасних фахівців, у яких обґрунтовано параметри й критерії розвитку як науки взагалі, так і засобів наукової комунікації зокрема [4; 11; 16; 24], для дослідження процесів розвитку засобів наукової комунікації в науці державного управління можна визначити такі критерії:

1) найбільш поширені способи передачі наукової та науково-педагогічної інформації (усний, письмовий, друкований, електронний). Протягом досліджуваного періоду відбувалися певні зміни в способах представлення та передачі наукової та науково-педагогічної інформації. Так, поряд з усним та письмовим та друкованим способами інформаційного обміну наприкінці ХХ століття свого поширення поступово набув електронний. Його поява спровокувала як кількісні, так і якісні зміни у системі вітчизняних засобів наукової комунікації в науці державного управління. Отже, цей критерій дозволяє з'ясувати, які саме способи передачі наукової та науково-педагогічної інформації сьогодні найбільш широко використовуються для задоволення потреб науково-педагогічного співтовариства;

2) кількісні показники (кількість наукових періодичних видань, конференцій, читань, семінарів, наукових веб-ресурсів з державно-управлінської тематики тощо). Сучасні фахівці сфери державного управління неодноразово підкреслювали важливість вивчення кількісних показників розвитку науки, які є непрямим показником розвитку науки як системи знань і як соціальної системи [16];

3) ступінь диференціації науки державного управління за галузями. Розвиваючись, будь-яка галузь науки передбачає появу нових напрямків та розвиток існуючих. У своїх наукових роботах Б. Гершунський, О. Михайлов, О. Чорний зазначали, що однією з важливих закономірностей розвитку науки є взаємодія її окремих галузей, на основі якої виникають й розвиваються нові наукові галузі [11; 24]. Безперечно, диференціація та спеціалізація наукових знань державного управління привела до появи нових каналів і засобів наукового інформаційного обміну, а саме: нові наукові фахові журнали, наукові конференції, наукові спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій тощо. Отже, цей критерій дозволяє простежити певні зміни, які відбуваються в системі вітчизняних засобів наукової комунікації залежно від появи нових напрямків досліджень у сфері державного управління та процесів її наукової диференціації, а також зробити певні висновки щодо подальшого розвитку цих засобів наукової комунікації;

4) міцність зв'язків з міжнародним фаховим науковим співтовариством. Одним із головних завдань науки, зокрема науки державного управління, на сучасному етапі є її входження у світовий науковий простір, активна міжнародна співпраця, здоровий клімат міжнародного наукового спілкування [16]. Реалізація цих завдань певною мірою залежить від можливостей вітчизняних засобів наукової комунікації та її можливості організувати науково-інформаційний обмін на міжнародному рівні. Саме цей критерій дозволяє простежити, яким чином ті чи інші вітчизняні засоби наукової комунікації

дозволяють якомога ефективніше реалізували можливість міжнародної комунікації українських науковців і практиків;

5) ступінь доступності засобів наукової комунікації для науковців та для науково-педагогічної ланки науки державного управління. Ефективність наукових досліджень у будь-якій науковій галузі залежить від доступності тих чи інших засобів наукової комунікації, які, з одного боку, потрібні науково-педагогічним працівникам для поширення власних науково-педагогічних ідей, знань, а з іншого – для ознайомлення з останніми новинами науки і практики державного управління, розробками, методиками, концепціями, технологіями навчання та виховання тощо. Тому аналіз процесів розвитку засобів наукової комунікації державного управління без урахування цього критерію був би неповним.

Таким чином, розвиток вітчизняних засобів наукової комунікації в науці державного управління значною мірою збігається з еволюцією становлення й розвитку науки та вищої школи в Україні, а також зі змінами в технологіях передачі даних. Кожний етап розвитку науки державного управління вносить свої корективи щодо кількісного та якісного складу системи засобів наукової комунікації. Засоби наукової комунікації розвиваються відповідно до задоволення потреб щодо оперативного обміну, поширення та управління знаннями у науковому, науково-педагогічному середовищі та допомагають управлінцям-практикам перевести теоретичні наукові розробки у площину практичного втілення державно-управлінських завдань.

1. Засоби наукової комунікації відіграють важливу роль у розвитку сучасної науки державного управління, з їх допомогою відбувається інформаційний обмін у науковому та науково-педагогічному співтоваристві, без якого неможливе зростання системи фахових знань у сфері державного управління.

2. Сучасне розуміння наукової комунікації у межах різних наукових підходів до тлумачення понять «наукова комунікація», «засоби наукової комунікації» дозволив узагальнити поняття наукової комунікації як професійно спрямований інформаційний обмін у науковому та науково-педагогічному співтоваристві, що відбувається за допомогою різних засобів передачі та отримання наукової інформації. Засобами наукової комунікації прийнято вважати сукупність доступних ресурсів (різні форми, способи, методи та технічні засоби), які дозволяють членам фахового наукового співтовариства ефективно здійснювати обмін та поширення науково-педагогічної інформації.

3. Серед вагової кількості засобів наукової комунікації виділені основні, які є найбільш актуальними, швидкодоступними та зручними у користуванні, а саме: фахові наукові та науково-педагогічні видання, наукові конференції, семінари, а також новітні засоби та форми наукової комунікації, можливості яких реалізуються за допомогою нових інформаційно-комунікативних технологій.

4. Для дослідження засобів наукової комунікації у сфері державного управління визначені наступні критерії: поширеність способів передачі наукової та науково-педагогічної інформації, кількісні показники наукових видань та інших комунікативних заходів, ступінь диференціації науки за галузями, міцність зв'язків з міжнародним фаховим науковим співтовариством та доступність засобів наукової комунікації для науковців та для науково-педагогічної ланки науки державного управління.

5. Розвиток засобів наукової комунікації в науці державного управління значною мірою збігається з еволюцією становлення й розвитку науки та вищої школи в Україні, а також зі змінами в технологіях передачі даних. На кожному етапі розвитку науки державного управління засоби наукової комунікації розвиваються відповідно до задоволення потреб щодо оперативного обміну, поширення та управління знаннями у науковому, науково-педагогічному середовищі та допомагають управлінцям-практикам перевести теоретичні наукові розробки у площину практичного втілення державно-управлінських завдань.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку.

Для більш глибокого розуміння процесу наукової комунікації, її ролі для забезпечення ефективного інформаційного обміну та управління цими науковими знаннями необхідним є аналіз існуючих класифікацій засобів наукової комунікації та аналіз функцій, які виконують ці засоби.

Література.

1. Баркова О. В. Формирование электронной библиотеки как направление развития научных коммуникаций [Электронный ресурс] / Ольга Валентиновна Баркова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2005. – Вып. 3. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05bovrnk.html>. – Назва з екрану.
2. Гарвей У. Д. Коммуникация: суть науки / У. Д. Гарвей // Роль коммуникаций в распространении научно-технических достижений : реферат. сб. / АН СССР Ин-т науч. информ. по обществ. наукам. и др.; отв. ред. А. А. Игнатьев и др. – М., 1986. – С. 63–81.
3. Иванов С. А. Устойчивые закономерности функционирования мировой системы научной коммуникации / С. А. Иванов // НТИ. Сер. 2. Информационные процессы и системы. – 2003. – № 1. – С. 1–6.
4. Комунікативна парадигма суспільного розвитку : навч. посіб. / О. В. Соснін, А. М. Михненко, Л. В. Литвинова. – К.: НАДУ, 2011. – 220 с.
5. Кулешов С. Г. Типология научных документов: история та сучасний стан : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / Кулешов Сергій Георгійович. – К., 1997. – 412 с.
6. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті / В. С. Курило – Луганськ : ЛДПУ, 2000. – 460 с.
7. Мирская Е. З. Коммуникация в науке / Е. З. Мирская // Вопр. философии. – 1969. – № 8. – С. 107–115.
8. Мирская Е. З. Современные телекоммуникационные технологии в Российской академической науке (Эмпирические исследования 1995–1999 гг.) / Е. З. Мирская // Наукоеведение. – 2000. – № 3. – С. 48–60.
9. Мирский Э. М. Проблемы исследования коммуникации в науке / Э. М. Мирский, В. Н. Садовский // Коммуникация в современной науке. – М.: Прогресс. – 1976. – 438 с. – С. 5–24.
10. Мирский Э. М. Социология науки. Определение ключевых понятий [Электронный ресурс] / Э. М. Мирский. – Режим доступа: <http://courier.com.ru/pril/posobie/opred.htm>. – Назва з екрану.
11. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский. – М.: Наука, 1976. – 436 с.
12. Огурцов А. П. Дисциплинарная структура науки: Ее генезис и обоснование / А. П. Огурцов. – М.: Наука, 1988. – 256 с.
13. Огурцов А. П. Научный дискурс: власть и коммуникация (дополнительность двух традиций) [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ihst.ru/projects/sohist/papers/ogur93sp.htm>. – Назва з екрану.

14. Педагогічний словник / АПН ; Ін-т педагогіки / М. Д. Ярмаченко (відп. ред.), Н. Б. Копиленко (підгот.). – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.

15. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.

16. Публічне управління: теорія і практика : монографія / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, В. П. Трошинський, М. М. Білинська та ін.; заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2011. – 212 с. 17. Рачков П. А. Наукoведение. Проблемы, структура, элементы / П. А. Рачков – М.: Изд-во МГУ, 1974. – 342 с.

18. Словник іншомовних слів / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.] – К.: Довіра, 2000. – 1326 с.

19. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : [учеб. пособие] / Аркадий Васильевич Соколов. – СПб.: Михайлов, 2006. – 460 с.

20. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця / Ю. П. Сурмін. – К.: Консорц. із удоскон. менеджмент-освіти в Україні, 2006. – 305 с.

21. Урсул А. Д. Проблемы информации в современной науке. Философские очерки / А. Д. Урсул. – М.: Наука, 1975. – 287 с.

22. Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки : [учебник] / Е. В. Ушаков – М.: Изд-во «Экзамен», 2005. – С. 412–430.

23. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

24. Черный А. И. Основы научной информации / А. И. Черный, А. И. Михайлов, Р. С. Гиляревский. – М.: Наука, 1965. – 300 с.

25. Шемаєва Г. Роль професійних об'єднань в інформаційному забезпеченні розвитку науки / Ганна Шемаєва // Вісн. кн. палати. – 2005. – № 7. – С. 16–19.

УДК 328.18

Олексій Максименко

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

В статті аналізується сучасна теоретико-методологічна основа взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства з урахуванням соціокультурної ситуації. Узагальнено праці іноземних теоретиків мультикультуралізму, нові наукові підходи щодо реалізації принципів рівності й свободи, розширення сфери діяльності громадянського суспільства, соціальної інтеракції, врахування етнічного і конфесійного складу та забезпечення прав меншин.

Ключові слова: взаємодія, державне управління, інститути громадянського суспільства, соціокультурна ситуація, мультикультуралізм, етнічні й релігійні спільноти.

© Максименко О.І., 2012.

✦ Громадянське суспільство – недержавна частина суспільно-політичного життя, сукупність суспільних відносин, формальних і неформальних структур, що забезпечують умови політичної діяльності людини, задоволення і реалізацію різноманітних потреб і інтересів особистості й соціальних груп та об'єднань. Громадянське суспільство – це механізм соціальної взаємодії, що складається з системи різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації, місце соціальних дій, відносно автономних від держави.

Серед основних ознак громадянського суспільства можна навести такі: визнання в ролі головної цінності суспільства людини, її інтересів, прав, свобод; рівноправність і захищеність усіх форм власності; економічна свобода громадян та їх об'єднань, інших суб'єктів виробничих відносин у виборі форм і здійсненні підприємницької діяльності; свобода і добровільність праці на основі вільного вибору форм і видів трудової діяльності; надійна й ефективна система соціального захисту кожної людини; ідеологічна й політична свобода, наявність демократичних інститутів і механізмів, які забезпечують кожній людині можливість впливати на формування і здійснення державної політики. Адже як зазначається в Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: «Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні має бути спрямована на використання можливостей громадянського суспільства, зокрема, щодо забезпечення неконфліктних відносин в етнонаціональній, культурній та конфесійній сферах, соціального міжсекторального партнерства між владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства, створення умов для безпосереднього залучення до підготовки управлінських рішень зацікавлених суспільних груп, що сприятиме забезпеченню в державі суспільної злагоди, соціального миру, сталого розвитку та стабільності» [1].

✦ Сучасну теоретико-методологічну базу дослідження взаємодії держави та громадянського суспільства через призму соціокультурної ситуації становлять наукові розвідки багатьох іноземних вчених. Дослідники Е. Арато, Х. Арендт, З. Бауман, У. Бек, П. Бергер, Р. Гвардіні, А. Грамші, Р. Дарендорф, М. Кастельс, Дж. Кін, А. Кларк, Дж. Л. Коен, К. Левін, Ф. Лово, М. Мараффі, Р. Патнем, Д. Ритцер, Ф. Фукуяма, С. Хантингтон, Ф. Хайек, Ю. Хабермас розглядають суспільство як особливий соціальний простір, в якому циркулюють різні види соціальних капіталів; суспільство – це динамічний ресурс системи взаємовідносин (комунікацій), соціальної інтеракції.

✦ Сучасна соціокультурна реальність характеризується новими відносинами між людьми в цілому як суб'єктами культури, новими умовами, у тому числі й матеріальними, свого розвитку; лібералізацією системи цінностей, норм і правил, культурних потреб і засобів їх задоволення; плюралістичною моделлю соціокультурного розвитку суспільства; втратою значеності та чіткості критеріїв розрізнення еталонної, базової культури; а подекуди і нівелювання еталонних взірців культури.

В Україні продовжують активно розвиватися інститути громадянського суспільства. Багатоманітність, полікультурність і поліконфесійність сучасного українського соціального простору, активізація національно-культурного життя ставлять перед Україною нові виклики. Для повноцінної інтеграції в сучасний демократичний світ державі необхідно всіляко сприяти розвитку і укріпленню громадянського суспільства; налагоджувати взаємо-